noch verbitteren. Hij *hield* zich als doof, en ging door in plichtsbetrachting *alsof* hij niets gehoord had.

Toen stond Saul nog nobel. Zijn hart stond nog koninklijk. Hij weigerde door den boozen geest, die om hem spookte, zich te laten leiden.

Hij stond er niet trotsch noch hooghartig tegenover. Hij riep niet uit, wat eens een modern staatsman uitriep: „Nooit zal uw haat opklimmen tot de hoogte van mijn verachting."

Integendeel, hij bleef er klein onder. Hij at zijn leed in stilheid op. Maar hij wachtte zich voor zijn hart, dat het niet vergiftigd werd door den laster vol venijn, dien ze tegen hem uitspuwden.

Hij voelde wat onrecht men hem aandeed, maar hij wist zich te beheerschen. Hij bleef er rustig onder. Hij nam zich in acht, dat zijn eigen gemoed er niet tegen in zwol. Als hij geschimpt werd, schimpte hij niet terug. Niemand kon iets aan hem merken.

Op hem althans trof de lastertaal geen doel. Saul hield zich als doof.

Nu zijn het niet alleen koningen en mannen van aanzien, die aan zulke kwaadsprekendheid bloot staan. Er is schier niemand, hoe verscholen ook zijn levenspositie zij, of hij vindt zijn benijders, zijn achterklappers, personen om zich heen die kwaad van hem spreken, en hem belasteren, en aan zijn goeden naam afbreuk pogen te doen. Reeds onder de knapen op school begint dat soms, en het kan u vervolgen heel uw leven door. Altoos dat gefluister om u heen, en, erger nog, achter uw rug. Leelijke opmerkingen die men maakt; onware dingen die men van u vertelt; half gegronde of ook geheel ongegronde verwijten die men u nahoudt. Spottend over u spreken. Van terzij om u glimlachen. Van u vertellen waar niets van aan is. Den goeden dunk omtrent u ondermijnen. Afbreuk doen aan uw goeden naam. Soms tot tergens en sarrens toe.

En die neiging tot vitten en kwaadspreken zit zoo van nature in den mensch, dat er ook onder Christenen zoo vaak in gezondigd en zoo bitter onder geleden wordt. Lees en herlees maar, hoe de apostel Paulus keer op keer de gemeente des Heeren tegen dit giftig kwaad waarschuwt.

Het is zoo, het neemt onder Christenen een minder kwaadaardigen vorm aan. Onder hen woelt die kwaadsprekendheid niet zoo demonisch. In het mengsel van hun gal is minder gif, minder venijn. Maar het kwaad zelf woekert ook onder hen voort. De zucht om te oordeelen. Om, als men saam keuvelt, dezen of genen eens over den hekel te halen. Afgaande op allerlei gerucht, dat gerucht over te vertellen, het verder te helpen, altoos het iets vergrootend.

Opstuiven, als men het minste ten *onzen* nadeele dorst zeggen, maar er in groeien, er in genieten, als men de doopceel van een ander even kan lichten. En dan er zoo weinig als 't even kan van de liefde onder door mengen en het boos gerucht liefst zoo breed mogelijk uitmeten.

De mannen gaan hierin voor, en de vrouwen hebben er meer tijd voor, en de kinderen doen het hun ouders na. Zoo gaat het in onze steden, zoo gaat het toe in onze dorpen. Bijna geen kring die er vrij van blijft. Bijna geen woning waarin niet telkens deze booze vierschaar gespannen wordt. Het is een kwaad dat voorteet als de kanker.

En het gaat zoo vanzelf.

Men moet toch weten wat voor vleesch men in de kuip heeft. Men wil zijn menschen kennen. En daarom wil men weten wat anderen van hen denken. Men moet dus de lieden uit zijn omgeving wel bespreken. Dit geeft menschenkennis, dit verheldert het oordeel, dit bewaart u er voor dat ge u in de lieden vergist, uw vertrouwen misplaatst en bedrogen uitkomt.

En op zichzelf steekt hier dan ook geen kwaad in, maar het kwaad komt, als de liefde zoek raakt, en lust opkomt om anderen in ongunstig daglicht te plaatsen.

Ge weet dan wel, hoeveel er aan u zelf ontbreekt, en dan troost het u, als ge ook van anderen kunt uitmaken, dat er o, zooveel fraai lijkt, dat wel schroongepleisterd van buiten is, maar van binnen zooveel doodsbeenderen verbergt; en in die doodsbeenderen wroet ge dan.

En dat gaat over en weer.

Zoo doet ge zelf in uw achterklap aan anderen, en anderen doen het u. En dit laatste is voor uw hart even gevaarlijk. Het is een mes dat naar twee kanten snijdt.

Wat men u niet in het aangezicht durft zeggen, dat zegt men achter uw rug, en quasi-vrienden brengen u dat over. Dan knakt het vertrouwen. Ge begint te merken dat men niet alleen voor uw wezenlijke feilen een open oog heeft, wat heilzaam op u terug kan werken, maar dat men ook onware dingen van u rondvertelt, u verkeerd beoordeelt, u in een kwaad blaadje bij anderen brengt, en uw goeden naam schaadt.

En dan zijn er zwakkeren van geest, die er alles van uithooren, wat men wel van hen gezegd heeft; gretig luisteren als ze iets van zulk een achterklap te weten kunnen komen; en uitvisschen wat niet vanzelf naar hen toekomt. Ze moeten haarfijn weten alles wat men van hen verteld heeft. En als ze dat dan te weten komen, is hun eerste werk, zichzelf schoon te praten, en dapper terug te lasteren. Zegt hij dit van mij, nu, dan zal ik u eens van hem de waarheid zeggen. En dan gaat de achterklap los.

Dan is het gif in de ziel gedruppeld. Bitterheid waakt op. Men heeft geen rust of duur meer. Van inkeer in zichzelf is geen sprake. Haat gloeit op. Men zal eens zien hoe ge 't den lasteraar betaald zult zetten. Laster loopt laster na. Tot het vroeg of laat tusschen u en uw achterklapper tot een giftige uitbarsting komt.

En zoo doet de kwaadsprekendheid haar demonisch werk.

Als men er aan toegeeft.

En daarom, de Geest in u wekt uw geest op, om bij de eerste aanvadering aan uw ziel dezen demon van den laster te weerstaan, hem niet in uw hart te laten sluipen, en hem aanstonds weer uit te bannen, als hij ook maar even insloop.

Saul hield zich als doof; en dat is en blijft de heilige kunst.

Er niet van willen hooren, er niet naar willen luisteren, en, waar het uws ondanks in uw oor klinkt, er aanstonds uw oor voor toesluiten.

Nooit, nooit anderer lastertaal ten uwen laste laten doordringen tot uw hart. Op het oogenblik zelf dat die slang u haar giftige beet wil toebrengen, die slang van u afschudden. Luther zou zeggen: aanstonds een schietgebed: O, God, laat het mijn hart niet vergiftigen!

Want dan lastert ge ook zelf van anderen niet. Dan ziet ge zoo klaar en helder de giftige werking van al dat achter den rug praten in, dat ge er u voor schamen zoudt, om er zelf in te vervallen. Dan dringt ge van twee kanten tegelijk het booze kwaad terug. En het „oordeelt niet opdat ge niet geoordeeld wordet", vindt ook in u zijn heiligende toepassing.

Meer nog, ge stuit er het booze kwaad van den achterklap ook bij anderen door. Niets toch prikkelt zoo tot nieuwen laster, als dat uw lasteraar ziet, dat ge het u aantrekt. Maar merkt hij, dat ge er doof voor zijt, dan bekoelt vanzelf zijn eigen zucht tot lasteren. En hij doopt in zijn gif de pijlen niet meer, die aan u toch verspild zijn.

Amsterdam, 24 Mei 1907.

Dr. B. J. Esser, predikant te Reeuwijk, doet ons de volgende vraag:

Geachte Redactie,

De classis Gouda heeft in hare vergadering van 7 Mei l.l. eene beslissing genomen in een zaak, die voor de kerken in het algemeen van eenig belang kan zijn. De classis oordeelde een emeritus predikant, die voor zekeren tijd den Dienst des Woords en der Sacramenten, het herderlijke werk enz. in eene vacante gemeente waarneemt, niet te mogen toelaten als afgevaardigde dezer kerk met keurstem, den betrokken Dienaar aanmerkende als ambtsdrager bij de gemeente, die hem emeritaat verleende. Eene kleine minderheid der classis achtte echter, dat bij eene tijdelijke, zóó volledige waarneming van het ambt in een vacante kerk, als hier het geval is, er geen principieele reden bestaat, waarom de betrokken Dienaar door de meerdere vergadering niet in haar midden zou toegelaten worden. De uitweg, dien sommigen voorstelden, dat de betrokken Dienaar in de vacante kerk tot ouderling kon verkoren worden, achtte de minderheid noch op principieele gronden aanbevelenswaardig noch profijtelijk. Zeker zoudt u ondergeteekende en anderen met hem een dienst doen, als u zoo goed zoudt willen zijn uw advies in dezen mede te deelen.

Hopende niet te veel van uwe welwillendheid te vragen, teeken ik mij

Hoogachtend,

Uw dw. br. in Chr.

B. J. Esser.

Reeuwijk, 8 Mei 1907.

Ofschoon we niet gaarne critiek oefenen op kerkelijke besluiten, meenen we toch, waar deze zaak van meer algemeen belang is en geheel afgescheiden van de betrokken personen kan beoordeeld worden, wel aan het verlangen van Dr. Esser te kunnen voldoen.

Indien een predikant, die emeritus verklaard is, omdat de arbeid in een groote kerk met het oog op zijn gezondheidstoestand hem te zwaar werd, door een kerkeraad van een kleine gemeente wordt uitgenoodigd om daar een tijdlang in den dienst des Woords en der Sacramenten te voorzien, dan heeft de Kerkeraad volkomen het recht en de bevoegdheid om daarbij te beslissen, of hij aan dien predikant voor dien tijd zitting in den Kerkeraad zal verleenen of niet. Zelfs ligt het in den aard der zaak, dat de Kerkeraad, die zulk een Dienaar verzoekt om den dienst des Woords en der Sacramenten in zijn midden waar te nemen, hem ook vraagt in den Kerkeraad zitting te nemen. Op zich zelf zou het zeker wenschelijker zijn, dat zulk een predikant daar dan ook vast beroepen werd, maar het is denkbaar, dat er plaatselijke omstandigheden zijn, bijv. dat de gemeente nog te zwak is om een vast beroep uit te brengen, die dit moeilijk maken. In zulke exceptioneele omstandigheden zijn ook exceptioneele maatregelen geoorloofd. In vroeger eeuwen heeft men zelfs wel predikanten voor een tijdlang aan zulke zwakke kerken geleend en al kan een kerk een emeritus predikant niet leenen, toch toont dit voorbeeld genoegzaam, dat een predikant, die feitelijk ambtsdrager in zijn eigen kerk is, toch tijdelijk wel in een andere kerk met toestemming dezer kerk als ambtsdrager kan optreden. Het verleende emeritaat ontslaat wel van de verplichting om in de eigen kerk geregeld dienst te verrichten, maar sluit niet in, dat de betrokken predikant niet op een andere plaats eenigen hulpdienst zou mogen bewijzen, voorzoover zijn krachten hem dit toelaten. De onderstelling van de classis, dat een emeritus predikant niet tijdelijk op een andere plaats als ambtsdrager dienst zou kunnen doen, is dus onjuist.

Maar ook afgescheiden daarvan kan een classis de toelating met keurstem niet weigeren aan degenen, die de Kerkeraad op wettige wijze heeft afgezonden. Onze vaderen hebben daarbij nooit geoordeeld, dat de wettigheid van die afvaardiging afhing van de vraag, of zulk een persoon ambtsdrager in die Kerk was of niet. Als regel verdient het zeker aanbeveling, dat de Kerkeraad alleen ambtsdragers uit zijn midden afvaardigt en onze Kerkenorde schrijft dit dan ook als regel voor. Maar dat men dezen regel nooit als een absolute bepaling heeft opgevat, blijkt wel daaruit, dat men meermalen zelfs op synodale vergaderingen personen heeft afgevaardigd, die op dat oogenblik geen ambt hadden, geen lid waren van den Kerkeraad, maar eenvoudig lid waren der gemeente. Zoo heeft de Overijselsche Synode in 1618 twee personen afgevaardigd naar de Dordtsche Synode, die daar met keurstem hebben gezeten en toch geen ouderling of predikant waren. En de Synode van Dordt heeft er niet aan gedacht hun het stemrecht te weigeren.

Ook Voetius, onze beste Canonicus, oordeelt er niet anders over. In zijn Pol. Eccl. Pars III p. 194 handhaaft hij het recht van den Kerkeraad om ieder lid der gemeente, die naar zijn oordeel bekwaam is, naar de classis af te vaardigen, al vervult die geloovige geen enkel ambt in die kerk. De gedachte alsof de predikanten en ouderlingen, omdat ze ambtsdragers zijn zeker recht zouden hebben om de meerdere vergaderingen met keurstem bij te wonen, wordt door Voetius uitdrukkelijk bestreden. Men komt op de meerdere vergadering niet als ambtsdragers saam, maar als *Kerken* en de Kerken hebben te beslissen, wie ze als haar afgevaardigden willen zenden. Ze kunnen daartoe ambtsdragers afvaardigen; zelfs zal dit in den regel wenschelijk zijn, maar die afgevaardigde ontleent dan zijn qualiteit niet aan zijn ambt, maar aan de afvaardiging door den Kerkeraad. Niemand kan daarom den Kerkeraad verbieden als zijn representant of vertegenwoordiger naar de meerdere vergaderingen iemand te zenden, die geen ambtsdrager, maar een gewoon lid der gemeente is. En waar een emeritus predikant, die een jaar lang den dienst waarneemt in een andere kerk, dan toch zeker als lid dier gemeente wordt beschouwd en daarheen ook zijn attestatie overbrengt, daar kan de Kerkeraad hem zelfs als gewoon gemeentelid met keurstem afvaardigen.

Het besluit van de bedoelde Classis schijnt ons daarom met de beginselen van het Gereformeerd Kerkrecht in strijd te zijn. Het verwart de ambtelijke qualiteit met de qualiteit van afgevaardigde van den kerkeraad en zou daardoor, al is dit niet zoo bedoeld, een zekere hierarchische idee kunnen invoeren. En het randt ook op niet onbedenkelijke wijze de zelfstandigheid der plaatselijke kerk aan, die zelve te bepalen heeft, wie ze afvaardigen zal en in dat recht niet door de Classis mag verkort worden.

Genadeverbond en zelfonderzoek.

XXX.

De onderscheiding van het Genadeverbond in een *uitwendig* en een *inwendig* verbond hangt ten nauwste met de volkskerk saam, komt daarop vanzelf uit en is niets anders dan een poging om de gansch onware en leugenachtige verhoudingen, die in de volkskerk gevonden worden, voor de consciëntiën goed te praten.

Maar daarom dient bij de beschouwing van het genadeverbond dan ook wel in het oog te worden gehouden, dat we daarbij niet aan een volkskerk denken, maar aan een Kerk, die de heiligheid van het verbond handhaaft door de tucht. Zoodra men de verbondsbeschouwing onzer vaderen gaat toepassen op een kerk, die niet de „vergadering der Christgeloovigen" is, maar een tuchtelooze menigte, wordt die verbondsbeschouwing zelve een onwaarheid. En waar de ernstiger kinderen Gods van niets meer af keer hebben dan van zulk een onwaarheid in het heilige, moet men er wel toe komen om het geestelijke Genadeverbond van het uitwendige te gaan scheiden en beide geheel van elkaar los te maken.

Maar daarmede is dan ook de volkskerk geoordeeld, want de Schrift weet van zulk een tweeërlei genadeverbond niets. Nergens wordt in Gods Woord geleerd, dat wie maar uitwendig lid is van de Kerk, afgescheiden van de vraag of hij waarlijk een geloovige is, recht heeft op de teekenen en zegelen van het Genadeverbond. Onder de Oud-Testamentische bedeeling moest ieder, die uit Israël was geboren, besneden worden en het pascha vieren, of hij een geloovige was of niet. Het nationaal karakter van het verbond met Israël bracht dit mee. Maar onder de Nieuw-Testamentische bedeeling is dit anders geworden. Bij den doop wordt uitdrukkelijk als voorwaarde gesteld, dat men van harte gelooven moet in Christus. En bij het Avondmaal zegt de Apostel Paulus, dat we vooraf ons zelven moeten beproeven, opdat we niet onwaardiglijk etende en drinkende, ons zelven een oordeel eten en drinken.

Ook in de beschouwing der bondgenooten komt dit uit. Wanneer de Apostel Paulus over de gemeente schrijft: gij zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk, dan teekenen onze Staten-overzetters daarbij terecht aan: „dat is, u komen alle deze voorrechten en eeretitels *metterdaad* toe, die het gansche volk van Israël telkens en inzonderheid Ex. XIX: 5, 6 en Deut. XXVI: 18, 19 ten aanzien *van het uiterlijk verbond* werden gegeven". Bij het volk Israël was er een uiterlijk verbond, op grond waarvan Israël in uiterlijken zin deze eeretitels mocht dragen. Maar thans onder het Nieuwe Verbond worden deze zelfde eeretitels en voorrechten *metterdaad*, in waarheid, aan de gemeente van Christus geschonken.

Het feit, dat in de Christelijke Kerk, zelfs in haar meest zuivere gestalte, toch altoos kaf onder het koren voorkomt, naast de echte ook kwade ranken worden gevonden, doet aan deze verbondsbeschouwing niets toe of af. De Kerk kan over het inwendige leven niet oordeelen; ze moet afgaan op het zelfgetuigenis van den betrokken persoon. Indien iemand verklaart een geloovige te zijn, uitwendig wandelt in den weg des verbonds, zich voordoet als een kind Gods, dan heeft de Kerk naar het oordeel der liefde zulk-een voor een bondgenoot te houden, hem als bondgenoot toe te spreken en de teekenen van het verbond hem uit te reiken. Vergist de Kerk zich hierbij en is zulk een geloovige niet een oprecht geloovige maar een schijn-geloovige, dan is dit haar schuld niet. Zij gaat dan vrij uit en de schuld valt alleen op hem, die, hetzij uit opzettelijk bedrog, hetzij omdat hij zich zelf misleidde, zich voor een geloovige had uitgegeven.

Dat de Kerk, wetende, dat zulke gevallen zich voordoen, het zwaard des Woords heeft te gebruiken om in te dringen in de consciëntien en tot zelfonderzoek heeft aan te manen, spreekt wel vanzelf en zal later opzettelijk ter sprake komen. Maar dit mag nooit er toe leiden om het Genadeverbond zelf in een uit- en inwendig genadeverbond te splitsen. Wie dat doet, neemt juist den prikkel voor de conscientie weg. Indien een historisch geloof en een onergerlijke levenswandel voldoende zijn om iemand recht te geven tot het lidmaatschap der Kerk en het gebruiken der Sacramenten en indien zoo iemand werkelijk *in* het Genadeverbond staat, dan kan hij ook niet bestraft, vermaand en gewaarschuwd worden als een hypocriet en huichelaar. Men mag dan er op aandringen, dat zoo iemand met dit uitwendig genadeverbond niet tevreden zal zijn, hem waarschuwen, dat hij zonder meer ontvangen te hebben, verloren zal gaan, hem opwekken om ook tot het inwendige genadeverbond te komen, maar de positie, die hij in de kerk inneemt, is dan op zich zelf een gewettigde en geoorloofde.

Onze Geloofsbelijdenis nu weerspreekt dit ten stelligste. Ze zegt uitdrukkelijk van de Kerk, dat deze „een heilige verzameling is dergenen die zalig worden, der ware Christgeloovigen, alle hunne zaligheid verwachtende in Jezus Christus, gewasschen zijnde door zijn bloed, geheiligd en verzegeld door den Heiligen Geest." Wel erkent de confessie, dat in de Kerk in haar uitwendige gestalte onder de goeden altijd vermengd zijn de hypocrieten, maar ze voegt er terstond aan toe, dat deze hypocrieten „intusschen van de Kerk niet zijn, hoewel ze naar het lichaam in haar zijn." En hetzelfde wat de Geloofsbelijdenis hier van de Kerk zegt, geldt evenzoo van het Genadeverbond. Want wel is de opmerking terecht gemaakt, dat Kerk en Genadeverbond niet hetzelfde zijn; de Kerk is de vergadering der geloovigen en het Genadeverbond is de relatie tusschen God en de geloovigen, maar wanneer we hier spreken van de verbondsbeschouwing dan bedoelen we den kring dergenen, die tot het Genadeverbond gerekend worden, en die kring valt met de Kerk saam.

De oude onderscheiding, reeds door Augustinus gemaakt en door onze Geloofsbelijdenis overgenomen, dat de schijngeloovigen wel *in* de Kerk, maar niet *van* de Kerk zijn, kan dan ook op het Genadeverbond worden toegepast; ze zijn wel *in foedere*, in het genadeverbond, maar niet *de foedere*, niet van het genadeverbond. Ze leven wel uitwendig in den kring van het Genadeverbond; ze worden wel beschouwd door de Kerk als bondgenooten; ze deelen ook wel in de uitwendige teekenen van het verbond; ze zullen ook naar het verbond eenmaal geoordeeld worden en te zwaarder straffe ontvangen, maar ze behooren niet in werkelijkheid tot het Genadeverbond.

Wat hier beslist is het woord *hypocriet* of *huichelaar*. Een hypocriet is iemand, die zich anders voordoet dan hij werkelijk is, die een mom-aangezicht draagt, die als een tooneelspeler een rol vervult, die in werkelijkheid hem niet toekomt. De vraag of hij dit opzettelijk doet met het doel om anderen te misleiden, of dat hij zichzelven misleidt, doet er niets toe. Een tooneelspeler kan zoo opgaan in zijn rol, dat hij ten slotte meent werkelijk de persoon te zijn die hij voorstelt. Naast de volleerde huichelaars, die zich voordoen als geloovigen en zelf toch zeer goed weten, dat ze het niet zijn, vindt men tal van anderen, die de Schrift tijdgeloovigen noemt en die zich zelven niet bewust zijn, dat ze het waarachtige geloof niet bezitten. Maar hoe fijn men deze onderscheidingen ook wil uitspinnen, het kenmerk van een hypocriet blijft altijd, dat hij zichzelven voordoet voor wat hij niet is.

Bij een *uitwendig* genadeverbond nu kan van een hypocriet geen sprake zijn. Indien iemand een historisch geloof bezit en geen openlijke ergernis geeft door zijn levenswandel, dan heeft hij aan de eischen van dit Genadeverbond voldaan. Of hij werkelijke genade bezit is dan een vraag, die alleen zijn persoonlijke verhouding tot God raakt, maar niet zijn optreden als bondgenoot, niet zijn behooren tot den kring der Kerk, niet zijn toetreden tot de teekenen en zegelen van het Genadeverbond.

Nu voelt men in onzen tijd van geestelijke verslapping niet meer zoo diep het ongerijmde, dat in deze voorstelling schuilt, bij het lidmaatschap der kerk en bij den doop, dien men voor zijn kinderen begeert; alleen bij het Sacrament van het Avondmaal reageert nog de conscientie. Dan wordt wel degelijk de eisch van het genadeverbond gehandhaafd, dat niet een historisch geloof, maar een waarachtig, een echt geloof noodig is om het zegel des Verbonds te ontvangen. Wie zonder dat waarachtig geloof ten Avondmaal gaat, wordt als een hypocriet of huichelaar beschouwd. Maar die scheiding tusschen doop en avondmaal en tusschen de sacramenten en het lidmaatschap der kerk kent Gods Woord niet en gaat in tegen onze Belijdenis. De doop is even goed als het Avondmaal een teeken en zegel van het verbond der genade, en wie lidmaat is der Christelijke Kerk wordt als deelgenoot van het Genadeverbond beschouwd.

De scheiding tusschen het uitwendige en inwendige genadeverbond moet daarom beslist worden verworpen. Het Genadeverbond is één. Het heeft wel een uitwendige en inwendige zijde; het brengt aan de eene zijde geestelijke weldaden en beeldt die aan de andere zijde uitwendig zichtbaar af; maar al vallen die beide zijden nooit geheel saam hier op aarde, toch kunnen ze daarom niet van elkaar losgemaakt en naast elkaar gelegd worden. Evenals er niet twee kerken zijn, een onzichtbare en een zichtbare kerk, die los naast elkaar staan, maar er één kerk is, die tegelijk zichtbaar en onzichtbaar is en wier beide zijden even nauw zijn verbonden als ziel en lichaam in één persoon, zoo is het ook met het Genadeverbond.

Het Genadeverbond is opgericht met de ware geloovigen. Het schenkt aan deze geloovigen de rijkste weldaden en zegeningen, die door Christus verworven zijn. Het beeldt die weldaden uiterlijk af en verzegelt ze door de Sacramenten. Wie zonder waarachtig geloof tot deze teekenen en zegelen toetreedt, is een hypocriet. Hij mag uiterlijk tot het genadeverbond gerekend worden, maar werkelijk heeft hij er geen deel aan. En de verbondsbeschouwing kan niet van deze hypocrieten, maar moet van de ware geloovigen uitgaan.

Leestafel.

J. v. Andel. *Pastorale Brieven.* Kampen. G. Ph. Zalsman, 1907.

Dat de schrijver dezer *Brieven* in 1839 werd geboren en sedert 1861 predikant is, biedt nog geen waarborg, dat hij ook is een man van rijke ervaring.

Rijke ervaring toch is een vrucht van opmerkzaam en distinctief waarnemen en van over het dus waargenomene juist oordeelen. Maar wijl dus te kunnen waarnemen en dus te kunnen oordeelen van die natuur- of scheppingsgaven zijn, in wier bezit niet allen zich verheugen, zelfs niet alle predikanten, is het heel wel mogelijk, dat iemand reeds tegen de zeventig loopt en een veertigjarige ambtsbediening achter zich heeft, zonder nog te zijn een man van rijke ervaring.

Niet, dat hij al zoo oud en zoo lang predikant is, maar wel dat hij al zoolang in woord en schrift als een goed waarnemer en fijn denker zich heeft geopenbaard, biedt dan ook waarborg, dat de schrijver dezer *Brieven* een man van rijke ervaring is.

Wie van Andels schriften heeft gelezen, zijn werken van populaire exegese waaronder er zijn, die ik gaarne naast den Hebreën-brief van de la Saussaye een plaats zou geven; wie ook maar van hooren zeggen weet wat hij als predikant beteekent; wie de vlucht van zijn speculatieven geest, aan welks vleugelen hij zich, blijkbaar vrijwillig, het lood van het positieve dogma heeft gebonden, met mij bewonderde; wie heeft opgemerkt zijn zin voor het veelzijdige o. a. in dat in-zijn-huis-hebben van die mineraliën-verzameling welke menig museum hem zou benijden, en die met haar van opschriften voorziene vitrines zeker in geen museum keuriger is ondergebracht, en wie hem dan, als ik, over deze zijne schatten met zaakkennis heeft hooren spreken, — die heeft den indruk van een superieur man.

Ik kan mij dan ook denken, dat vele studenten en zelfs predikanten het geluk zullen benijden, dat in de laatste jaren aan enkele candidaten te beurt viel, om bij dezen pastor kapelaansdienst te mogen verrichten.

Welnu, iets van wat dezen hebben genoten biedt Ds. v. Andel in dit zijn jongste werk thans aan alle studenten in de Theologie en dienaren des Woords. Het genieten in door hèm te worden onderwezen hoe zij als leeraar en herder in het huis Gods moeten verkeeren. Door hèm, den man van superieuren geest en rijke ervaring, die daar zelf als zoodanig zoo lang in heeft verkeerd. Want metterdaad de lezing van dit boek is een genot. Deze grootmeester in de kunst van-het-herder-zijn toch is wel oud in jaren maar nog van jeugdige kracht in zijn denken en zeggen.

Physiek lijden moge den herder en leeraar der Gorkumsche gemeente in de laatste jaren al lichamelijk verzwakt hebben; gebondenheid aan zijn tot ziekenvertrek geworden boven-voorkamer van de, achter de kerk ietwat verscholen, pastorie, hem de vervulling zijner ambtsplichten nu en dan hebben belet; zijn geest is nog onverzwakt en functioneert in nog ongerepte kracht in deze zijn *pastorale Brieven.*

De rijke stof in dit boek van zoo bladzijden is verdeeld over 40 hoofdstukken.

Het onderwerp van het tweede stuk: *De Leeraar ook Herder* is tevens het thema van het geheele boek; van deze pastorale of herderlijke brieven.

„De leeraar is ook herder. Hij is het ook als leeraar; zijn leeraarsambt en herdersambt staan niet naast elkander, zoodat hij op den predikstoel leeraar en beneden den predikstoel herder zou zijn, maar vormen de beide zijden van zijn ambt. Hij is ook op den predikstoel herder; in zijne prediking worde het pastorale element niet gemist". — Dus lees ik daar op p. 9.

En dan laat deze leeraar, die ook zelf herder is, een hartig en raak woord volgen aan het adres van sommige leeraars, die dat ook-op-den-preekstoel-herder-zijn niet verstaan; nóg niet verstaan.

„Er zijn" — zoo gaat Van Andel hier voort, — „vooral onder de jongere leeraars, die hier voor geen oog hebben. Hoor ze slechts spreken. Gij moogt dankbaar zijn als u eene goede uitlegging gegeven wordt, dat is zulk eene, die u doet zeggen: Wat zit er toch veel in dien tekst! Dikwijls toch krijgt gij niet veel meer dan een stuk uit het dictaat over de dogmatiek, dat men van de collegezaal naar de pastorie heeft overgebracht. Maar al wordt de tekst zelf bewerkt, zoo mist men toch zekere practische greep, die doen merken, dat een prediker zoowel met uw hart rekent als met uw hoofd. Gij troost u met de gedachte, dat de toepassing u wel geven zal wat de verklaring u onthield. Maar zij stelt u te leur. De prediker spreekt tot de gemeente, en de gemeente bestaat uit geloovigen, weinig, de prediker levert u eenige algemeene gedachten, of laat mij zeggen, gemeenplaatsen, die vertroostingen of vermaningen bevatten, goed voor mannen en vaders in Christus. Maar de „kleinen" krijgen niets. Zij staan nog achter bij de ongeloovigen, bij de zondaars, ja bij de geveinsden, die nog in het bijzonder, zij het ook slechts in algemeene termen, aangesproken worden".

En nu is het mooie van deze *pastorale brieven*, dat van Andel, na dit harde en rake woord te hebben neergeschreven, dan verder niet alleen schrijft hoe het dan wèl wezen moet, maar ook kostelijke wenken geeft om de prediking, het herder-zijn-ook op den predikstoel, zoo in te richten, dat zij wordt wat zij, volgens hem, moet zijn.

In de volgende bladzijden handelt hij daarop eerst over: *de leeraar en het kind.*

„Alleen de samenspraak is de tot onderricht van het kind natuurlijke leervorm; van het gestoelte kan men op enkele uitzonderingen na het kind niet bereiken. Op de catechisatie doet de leeraar hetzelfde als op den kansel, hij leert, maar hij wijzigt den vorm van zijn onderricht naar de behoefte van zijn gehoor."

Dan volgen behartigingswaardige dingen voor het catechiseeren. Alleen wil het mij voorkomen, dat men, hoe moeilijk het ook is, toch meer dan gewoonlijk pleegt te geschieden, van den preekstoel het kind moet trachten te bereiken. Waarom niet eens opzettelijk ook de kinderen toegesproken?

Zelfs de apostel doet het wel in zijn brieven.

Verder wordt ook over het herder zijn voor „de kleinen" in nog anderen zin dan die van kind-zijn; over al wat de hoorders naar hun staat en stand van hun herder en leeraar noodig hebben te hooren, in deze brieven, teer en innig, gesproken.

Het is een boek allereerst voor herders en leeraars, maar ook voor alle geloovigen.

Niet om er hun leeraar naar te critiseeren,